

OVER MENNO TER BRAAK

stelsel is komen te ontvallen, nog slechts de keus schijnen te hebben, hetzij als „bruten” voor ons direct of indirect belang te vechten, hetzij als „schoolmeesters” onwezenlijke idealen na te jagen; m.a.w., vroeger, toen het christendom de Europeesche geesten en gemoederen nog beheerschte, leefden en, als het moest, vochten de Europeanen voor den triump van God, terwijl hun thans als doel van hun streven niets anders lijkt over te blijven, dan geld of betwifelbare ideeën. Noch het een noch het ander wil Ter Braak als principe van zijn handelen aanvaarden; een „bruit” is hij nu eenmaal niet, en de „schoolmeesters” leeren hem te veel onzekers. Het zou bij gevolg niet meer dan natuurlijk zijn, indien hij zich van handelen onthield en zonder meer bleef toezien.

Maar er is iets in hem, dat hem toch ook weer van dit toeschouwerschap afhoudt. Hij wordt er toe gedreven, af en toe op te treden. Evenmin als Benda kan hij zich van inmenging in de wereldsche zaken geheel onthouden. Zoo goed als Benda uit naam van waarheid en recht dreyfusist werd, zoo goed kiest Ter Braak in het huidige conflict partij voor de democratie en spreekt op bijeenkomsten waar zij wordt verdedigd. Dus hij handelt. En zoo moest hij zich wel afvragen of er niet toch nog een beginsel zou zijn te vinden om dit handelen en de richting ervan te rechtvaardigen. Hij heeft niet anders dan „zindelijkheid” gevonden, dan de beginselen van den „honnête homme” (dit woord genomen in den zin dien de Franschen van de 17e eeuw eraan hechtten), dan „opportunisme”. Kortom, in ieder concreet geval handelt Ter Braak naar bevind van zaken en volgens de gevoelens van een „fatsoenlijk man”.

Verder schijnt hij niet te zijn gekomen; maar het zou kunnen zijn dat het ook reeds volstond. Als zijn keuze in het praktische in hoofdzaak „goed” blijft, zooals ze het tot nu toe geweest is, zal metterdaad in dezen enkeling het bestaan zijn bewezen van wat ik zou willen noemen „een moreel orgaan”. Mijns inziens is dit orgaan in den mensch aanwezig, d.w.z. hij bezit in normale gevallen een psychisch „orgaan” dat ten „doel” heeft, de enkelingen in staat te stellen in een collectiviteit te leven, zooals hun lichamen organen bezitten die hun fysieke voortbestaan moeten mogelijk maken. Dit is voldoende. Men behoeft niet met Van Eckeren⁴ een beroep op het Godsbegrip te doen, noch de „gerechtigheid” in te roepen. Van Eckeren’s begrip „belangeloosheid” is dan nog beter te aanvaarden, wanneer men, zooals ik hier doe, naar een principe zoekt, dat alle moreel „goede” daden tot grondslag kan dienen; maar toch heeft het een groot bezwaar. Het miskent het belang van den enkeling, dat zeer werkelijk is en ook in het belang van de collectiviteit behartiging eischt. Liever keer ik terug tot mijn eigen begrip: een psychisch orgaan. Naar mijn meening is dit „orgaan” bij den West-Europeeschen mensch reeds in